

Erken Çocuklukta Ekran Maruziyetinin Dil Gelişimine Yansıması Üzerine Bir Derleme¹

A Review on the Impact of Screen Exposure on Language Development in Early Childhood

Sayfa | 2427

Pınar EREN TUTAR , Yüksek lisans öğrencisi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, pinareren2018@gmail.com

Fikriye Eda KARACUL , Dr. Öğretim Üyesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, fekaracul@mehmetakif.edu.tr

Geliş tarihi - Received: 25 Mart 2024
Kabul tarihi - Accepted: 20 Ekim 2024
Yayın tarihi - Published: 28 Aralık 2024

¹ Bu çalışma, 17-19 Kasım 2023 tarihinde Ankara'da düzenlenen 24. Uluslararası Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi'nde özet bildiri olarak sunulmuştur.
Eren Tutar, P. ve Karacul, F. E. (2024). Erken çocuklukta ekran maruziyetinin dil gelişimine yansıması üzerine bir derleme. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 15 (3), 2427-2442.*
DOI. 10.51460/baebd.1458759

Öz. Bu çalışmada, erken çocukluk döneminde ekran maruziyetinin dil gelişimi üzerindeki incelenmiş ve ebeveynlerin bu konuda bilinçli kararlar almalarını destekleyecek bilimsel temelli öneriler sunulmuştur. Çalışma, teknolojik gelişmelerin etkisiyle kontrolsüz ekran maruziyetinin artması ve bu durumun çocukların gelişimine olumsuz etkileyebileceği gerçeğine dayanmaktadır. Çocukların dil gelişimini etkileyen faktörler ele alınırken, ekran başında geçirilen sürenin uzunluğu ve bu süreyi azaltmaya yönelik müdahaleler değerlendirilmiştir. Bulgular, ekran kullanımının dikkat dağıtıcı ve pasifleştirici bir etkisi olduğunu göstermektedir. Bu sebeple, dil ve beyin gelişimi için ekran kullanımı gerçek yaşam deneyimleriyle desteklenmesi kritik önem taşımaktadır. Ebeveynlerin çocuklarına rol model olma sorumluluğuna dikkat çekilerek, teknolojik cihazların bilinçli ve denetimli bir şekilde kullanılmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Ayrıca, bilinçsiz teknoloji kullanımının aile içi iletişimi olumsuz etkilediği ve bireyler arasında uzaklaşmaya neden olduğu belirtilmiş, ebeveynlerin teknoloji bağımlılığı, medya okuryazarlığı ve güvenli internet uygulamaları konularında bilinçlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Sonuç olarak, bu çalışma, çocukların dil gelişimi için sağlıklı teknoloji kullanımına dair ebeveynlere yol gösterici öneriler sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Erken çocukluk, Ekran maruziyeti, Dil gelişimi, Ebeveyn tutumları.

Abstract. This study presents a review of the literature on the effects of screen exposure on language development in early childhood and offers scientifically grounded recommendations to help parents make informed decisions. The study highlights how uncontrolled screen time has surged due to technological advancements, potentially hindering children's development. It evaluates both the duration of screen time and interventions aimed at reducing it. The findings suggest that screen use has a distracting and passive effect, underscoring the importance of balancing it with real-life experiences to support language and brain development. The study underscores the importance of parents serving as role models, emphasizing the need for mindful and supervised use of technological devices. It also highlights how uncontrolled technology use can disrupt family communication and foster emotional distance, calling for increased parental awareness of technology addiction, media literacy, and safe internet practices. Ultimately, the study aims to guide parents toward healthy technology use to foster their children's language development.

Keywords: Early childhood, Screen exposure, Language development, Parental attitudes.

Extended Abstract

Introduction. Technological advancements have influenced various aspects of our lives, including how parents raise their children. Many parents manage their children's potential behavioral issues by giving them devices such as smartphones, tablets, and televisions during activities like shopping, housework, visits, resting, feeding, and before bedtime. Considering the reasons behind children's screen use, it is evident that parents often rely on technological devices as "technological nannies" (Brett, 2006; Özkılıç-Kabul, 2019).

The American Academy of Pediatrics (2016) warns that the use of technological devices by children under the age of two can lead to delays in language and social-emotional development. However, a study conducted with 52 children and their parents in the 0-3 age group found that approximately 17% of the children used mobile phones for an average of 30 minutes a day, 25% watched television for about an hour daily, and 11% used tablets for an hour (Aslan et al., 2022). Given the critical developmental period, these findings are considered quite alarming by experts.

Screen exposure is known to disrupt many developmental processes in early childhood, a period marked by rapid growth. Issues such as vision problems, eating and sleeping disorders (American Academy of Pediatrics, 2011), posture problems, and behavioral disturbances are among these disruptions. Additionally, screen exposure can delay speech development by placing children in a passive role (Kanter, 2020). In a study examining the effects of technological device use in preschool children, it was found that while normal speech development typically occurs around age 1, the average age of speech was delayed to 1.9 years (Yengil et al., 2019). Similarly, a study by Keskindemir and Gökçay (2020) involving 187 children revealed that 81.8% of 22 children with delayed language development had significant screen exposure. While many studies highlight the negative effects of screen exposure, some suggest potential benefits. For instance, Neumann (2016) found that children aged 2-4 who frequently used tablets demonstrated greater letter and sound knowledge than those who used them less frequently.

Since children aged 0-6 are not capable of regulating their screen use, parental attitudes and approaches are crucial. Studies show that parental attitudes on this matter are influenced by factors such as age, education level, employment status, socioeconomic standing, and even addiction tendencies (Park & Park, 2014). For example, mothers with lower levels of education tend not to limit their children's screen use and may struggle to differentiate between beneficial and harmful content. Conversely, mothers with higher education levels are more diligent about setting boundaries and monitoring content (Tokgöz, 2013). Children in low-income families also have a higher risk of developing technology addiction (Park & Park, 2014). Another important factor influencing children's screen use is parental modeling. According to TÜİK, internet usage among individuals aged 16-74 increased from 85.0% in 2022 to 87.1% in 2023 (Household Information Technologies Usage Research, 2023). These statistics highlight the need for parents to develop conscious technology use and media literacy skills.

Method. This study is a review article.

Discussion and Conclusion. Research on the benefits and harms of screen exposure tends to focus on the content that children are exposed to during screen time. If children engage with quality content under parental guidance, the use of digital tools can be beneficial. In reviewing the literature, several

mediation strategies adopted by parents emerge, including active mediation, restrictive mediation, technical mediation, and co-viewing. Active mediation, which is deemed most effective by experts, involves parents accompanying the child during screen time, discussing the content with them, and offering guidance (Livingstone et al., 2015). This approach supports children's ability to process the information they learn. Studies show that mothers with higher education levels are more likely to adopt active mediation, while fathers with lower education levels tend to give their children more freedom regarding screen use (Budak & Işıkoğlu, 2023). The lack of digital literacy among parents exacerbates children's exposure to screens. To address this, parents should be supported through training programs that enhance their digital parenting skills, defined as possessing basic technology knowledge, problem-solving abilities regarding internet usage, and an understanding of the benefits and harms of digital tools (Ministry of Family and Social Policies, 2021). Moreover, education and health professionals must inform parents about the effects of screen exposure on children's physical, social, cognitive, and language development.

Giriş

Teknolojik gelişmeler, hayatımıza hızla entegre olan çeşitli dijital cihazların kullanımını da beraberinde getirmiştir. Günümüz çocukları, henüz dil gelişimi gibi kritik dönemlerden geçerken, dijital ekranlarla etkileşimde bulunmaktadır. Bu durum, gelecekteki nesillerin teknoloji konusunda yetkin olacağına dair umut verici olsa da ekran maruziyetinin dil gelişimi ve genel gelişimsel sağlık üzerindeki olumsuz etkileri ciddi bir endişe kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Akıllı telefonlar, bilgisayarlar, tabletler ve televizyonlar gibi günlük yaşamda sıkça kullanılan cihazlar, kontrolsüz ve bilinçsiz bir şekilde kullanıldığında hem çocuklar hem de yetişkinler için ekran maruziyeti riskine yol açmaktadır.

Erken çocukluk döneminde aşırı ekran süresinin özellikle sosyal ve zihinsel gelişim üzerinde zararlı etkiler yaratabileceği bilinmektedir (Karani ve ark., 2022; Massaroni ve ark., 2023). Ekran süresi ile dil gelişimi arasındaki ilişki çok boyutlu olup, bu süreçte izlenen içeriğin niteliği, ekran süresinin ebeveyn eşliğinde geçirilip geçirilmediği ve ekran kullanımına başlama yaşı gibi faktörler belirleyici rol oynamaktadır (Karani ve ark., 2022). Özellikle küçük yaşta çocuklar için, ekran başında geçirilen sürenin olumsuz etkileri olumlu etkilerden daha yoğundur (Karani ve ark., 2022; Massaroni ve ark., 2023). Özellikle yaşamın ilk iki yılında uzun süre ekrana maruz kalmak çocukların dil edinimini, anlama becerisini ve kelime dağarcığını olumsuz etkileyebilmektedir (Massaroni ve ark., 2023). Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı (2018) tarafından Ankara’da düzenlenen “Dijital Oyun Bağımlılığı Çalıştayı”nın sonuç bildirisinde, 0-3 yaş aralığındaki çocuklarda tüm dijital görüntülerin gelişimsel sorunlara yol açabileceği ve özellikle bu yaş grubunda konuşma ile ifade edici dil becerilerinde sorunlara neden olabileceği vurgulanmıştır. Okul öncesi dönemdeki çocukların günde bir saatten fazla ekran süresine maruz kalmasının, dil ve bilişsel gelişimlerinde gerileme, iletişim becerilerinde ise zayıflık gösterme olasılığını artırdığı tespit edilmiştir (Kerai ve ark., 2021).Günlük iki saatten fazla ekran süresine maruz kalan çocukların ise daha düşük iletişim becerileri gösterme olasılığı artmıştır (Duch ve ark., 2013). Bu bulgular, ekran maruziyetinin dil gelişimi üzerindeki potansiyel olumsuz etkilerini açıkça ortaya koymaktadır.

Vygotsky’nin Sosyal Etkileşim Teorisi’ne göre; dil gelişimi, sosyal etkileşimler yoluyla şekillenen karmaşık bir süreçtir. Çocuklar, çevrelerindeki yetişkinler ve akranlarıyla etkileşime girerek dil becerilerini geliştirirler. Vygotsky, özellikle dil gelişiminde “yakınsak gelişim alanı” kavramını önemser. Bu alan, çocuğun bir yetişkin veya daha yetkin bir bireyin rehberliğinde öğrenebileceği becerileri ifade eder (Vygotsky, 1978). Ekran maruziyeti, bu etkileşimlerin yerini aldığı anda, çocuğun dil gelişiminde olumsuz sonuçlara yol açabilir. Özellikle pasif ekran izleme, çocuğun sosyal etkileşim fırsatlarını azaltarak dil gelişimini engelleyebilir. 0-2 yaş döneminde çocukların kendilerini ifade etme, çevreyi tanıma ve ebeveynlerle vakit geçirme ihtiyaçları, dil gelişimi için kritik öneme sahiptir (Central Hospital, 2023). Bu yaş grubunda teknolojik cihazların kullanımı, çocukların sosyal etkileşimlerden yoksun kalmasına ve dil gelişiminde gecikmelere yol açabilmektedir. Amerikan Pediatri Akademisi (2016), 2-5 yaş için günlük ekran kullanım süresinin bir saati geçmemesini ve izlenen içeriğin gelişime uygunluğuna dikkat edilmesini vurgularken, 2 yaşından küçük çocuklarda ise teknolojik cihaz kullanımının dil gelişiminde ve sosyal/duygusal gecikmelere neden olabileceğini belirtmektedir. Bu kapsamda, aşırı ekran süresinin erken çocukluk döneminde dil gelişimi üzerinde yarattığı olumsuz etkilerin, sosyal etkileşimlerin azalması ve çocukların yaşlarına uygun gelişimsel deneyimlerden yoksun kalmasıyla bağlantılı olduğu görülmektedir. Bu bulgular, ebeveynlerin çocuklarıyla daha fazla etkileşimde

bulunmalarının ve ekran süresini dikkatle yönetmelerinin dil gelişimi açısından kritik olduğunu göstermektedir.

Ekran maruziyetinin erken dönemdeki yoğunluğunu değerlendirirken, çocukların ekran kullanım sıklığını incelemek, konunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayabilir. 0-3 yaş grubunda yer alan 52 çocuk ve 52 ebeveyn ile yapılan bir araştırmada, araştırmaya katılan çocukların yaklaşık %17'sinin günde ortalama 30 dakika telefon kullandığı, %25'inin günde ortalama 1 saat televizyon izlediği, yaklaşık %11'inin günde ortalama 1 saat tablet kullandığı tespit edilmiştir (Aslan ve ark., 2022). Başka bir araştırmada 0-2 yaş aralığındaki çocukların dörtte birinin kendilerine ait tabletlerinin bulunduğu saptanmıştır (European Cooperation in Science and Technology-COST, 2016; Sapsağlam, 2018). Yine 3-6 yaşlarda çocuğu olan 942 ebeveynin katıldığı bir araştırmaya göre çocukların %42'si teknolojik cihaz kullanımı günde 1 saatten fazla olmakla birlikte en çok televizyon izleyerek ve akıllı telefonla uğraşarak zaman geçirdiği belirlenmiştir (Yıldız ve ark., 2022). Şanghay'da 3-4 yaş arası çocuklarla yapılan bir araştırmada, çocukların ortalama günlük ekran sürelerinin yaklaşık 3 saat olduğu saptanmıştır. Çalışmanın sonuçları, ekran süresindeki artışın, çocukların psikososyal iyilik hallerinde olumsuz etkilere yol açtığını göstermektedir (Zhao ve ark., 2018). ABD'de 1-5 yaş aralığında çocukları olan ebeveynlerle yapılan bir çalışmada çocukların %40'nun yatak odasında TV bulunmaktadır (Dennison ve ark., 2002). Ülkemizde yaklaşık her evde bulunduğu rahatça gözlenebilen televizyon, sesli ve renkli görsel içeriklerle çocukların fazlaca dikkatini çekmektedir. 0-6 yaş çocuklarının incelendiği bir araştırmada araştırmaya katılan her 10 çocuktan 7'sinin televizyon izlediği ve 10 çocuktan 4'ünün ise televizyon izlemeye 1 yaşında başladığı bulgusuna ulaşılmıştır (Aral ve Keskin, 2018). Uzmanlar tarafından çocukların ekran kullanmasının gelişimsel olarak sağlıklı görülmediği vurgulanan bu dönem için elde edilen bulgular kritiktir.

Televizyonların sürekli açık olması çocukları "pasif alıcı" durumuna getirip dil gelişimini olumsuz etkileyebilmektedir (Kanter, 2020). Yoğun ekran kullanımının, çocukların fiziksel olarak hareketsiz kalmalarına ve sosyal etkileşimlerden uzaklaşmalarına neden olduğu, bu durumun da dil gelişiminde geriliklere yol açabileceği gözlemlenmiştir (Kızıtaş ve Ertör, 2018). Ertürk (2013), erken çocukluk döneminde günde 4 saatten fazla ekrana maruz kalan çocukların anadillerindeki kelimeleri öğrenmede zorlandıklarını ve argo içeriklere erken maruz kalma risklerinin arttığını, bu nedenle dil gelişimlerinin olumsuz etkilendiğini belirtmiştir. Bu sebeple teknolojik cihazlarla geçirilen süreye dikkat etmenin yanında izlediklerinin çocuğu dil kullanma konusunda aktif hale getirebilecek içeriklerden oluşması daha sağlıklı olacaktır. Türkiye'de 60-71 aylık çocukların alıcı-ifade edici dil gelişiminin araştırıldığı bir araştırmada alıcı ve ifade edici dil kelime testlerindeki ölçüm sonuçları arasında TV izleme süreleri istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmamaktadır. Ancak yine aynı araştırmada daha çok dijital oyunlarla meşgul olan çocukların ifade edici dil becerileri en düşük puanı alırken şarkı dinleyen çocukların ise en yüksek puanı aldığı görülmüştür (Altun, 2019). Bu bulgu çocuğun izlediği içeriğin ve çocuğun içerikle ilgilenirken aktif ya da pasif oluşunun dil gelişimi üzerindeki önemini göstermektedir.

Erken çocukluk döneminde ekran süresi nörolojik gelişimi olumsuz yönde etkileyerek beyindeki dil, okuryazarlık ve bilişsel becerilerle ilişkili beyaz madde yollarında olumsuz etkiler yaratmaktadır (Hutton ve ark., 2020). Çocuklarda artan ekran süresinin, gelişimsel tarama testlerinde performans üzerindeki etkisi incelendiğinde, bu durumun düşük performans sergilemelerine yol açtığı görülmüştür. (Madigan ve ark., 2019). Bu çalışmada, ekran süresinin artmasıyla birlikte özellikle dil gelişimi ve kişisel-

sosyal becerilerdeki zayıflama belirginleşmiştir. Keskindemir ve Gökçay (2020) tarafından yapılan 187 çocuğun katıldığı araştırmada Türkiye'de dil gelişimi geciken çocukların %81,8'inin yüksek ekran maruziyetine sahip olduğu saptanmıştır. Türkiye dışında yapılan çalışmalarda da dokunmatik cihazların kullanımıyla dil gelişiminin durağanlaştığı tespit edilmiştir (Summers ve ark., 2013; Özkılıç-Kabul, 2019). Ekran izleme süreleri ile bilişsel beceriler arasındaki ilişki incelendiğinde artan ekran maruziyetinin 1 ve 4 yaşındaki çocukların bilişsel ve dil becerilerinde zayıflamaya neden olduğu bulunmuştur (Barr ve ark., 2010). ABD'de yapılan bir çalışmada ise 6 aylık 259 bebekten 249'unun ekrana maruz kaldığı ve aynı bebeklerin 14 aylıkken yapılan ölçümlerde daha düşük bilişsel gelişim ve dil gelişimi gösterdikleri tespit edilmiştir (Tomopoulos ve ark., 2010). Okul öncesi çocukların teknolojik cihaz kullanımının etkileri incelendiğinde, normal gelişim sürecinde yaklaşık 12 ay civarında başlaması beklenen konuşmanın, ortalama 9 ay gecikmeli gerçekleştiği saptanmıştır (Yengil ve ark., 2019).

Dijital çağda teknolojik cihazların kullanımını yalnızca olumsuz yönleriyle ele almak eksik bir değerlendirme olacaktır. Bazı araştırmalar, erken yaşta teknolojik cihaz kullanımının çocukların bilişsel ve dil gelişimine katkı sağladığını da göstermektedir. Örneğin; Neumann (2016), 2-4 yaş arası çocukların evde tablet kullanımının okuryazarlık becerileriyle ilişkili olduğunu ve sık tablet kullanan çocukların harf ve ses bilgisi bakımından daha ileri düzeyde olduklarını tespit etmiştir. Ayrıca, okul öncesi dönemde bilgisayara erişimi olan çocukların, okula hazır bulunuşluk düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır (Li & Atkins, 2004). Johnson (2006) ise internet üzerinden gerçekleştirilen çevrimiçi etkinlikler sırasında beynin dil merkezinin aktif olduğunu ve bu tür faaliyetlerin bilişsel gelişime katkıda bulunduğunu ileri sürmektedir. Bu bulgular, teknolojik cihazların kontrollü kullanımının, dil gelişimi üzerinde pozitif etkiler yaratabileceğini göstermektedir.

Çocukların gelişimini teknolojik imkanlarla destekleyebilmek için ebeveynlerin doğru bilgi ve uygulamalara sahip olması önemlidir. Bu sebeple, çalışmanın amacı, erken çocukluk döneminde ekran maruziyetinin dil gelişimi üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde ele almak ve ebeveynlerin ekran maruziyetine ilişkin bilinçli kararlar almalarına yardımcı olacak bilimsel bir çerçeve sunmaktır.

Ebeveynlik yaklaşımları ve dijital medyaya yönelik tutumlar

Dijital medya, modern yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir ve bu durum ebeveynlik yaklaşımlarını da önemli ölçüde etkilemektedir. Ebeveynler, çocuklarının dijital medya ile olan etkileşimlerini yönetmek ve denetlemek için çeşitli stratejiler geliştirmektedir. Ebeveynlerin dijital medya kullanımına yönelik tutumları; kendi deneyimleri, ihtiyaçları, alışkanlıkları, inançları ve değerlerine göre şekillenmektedir (Geurts ve ark., 2022; Livingstone ve ark., 2015). Örneğin, bazı ebeveynler dijital medyanın çocukların bilişsel gelişimine katkı sağlayabileceğini düşünürken diğerleri medya kullanımının çocuklar üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceğinden endişe duymaktadır (Chaudron ve ark., 2015). Bu bağlamda, ebeveynlik yaklaşımları ve dijital medyaya yönelik tutumlar arasındaki ilişkiyi incelemek, çocukların dijital dünyada sağlıklı bir şekilde gelişimlerini desteklemek açısından kritik bir öneme sahiptir.

Erken çocukluk döneminde, çocuklar teknolojik cihazların potansiyel zararlarını kavrayacak olgunlukta olmadıkları için, bu kullanımın yönetimi ebeveynlere düşmektedir (Cho & Lee, 2017). Dijital dünyada çocuk yetiştirmeyi dengelemek adına ebeveynlerin, çocuklarının ekran karşısında geçirdiği

zamanı sınırlandırmanın yanı sıra teknolojinin üretken bir şekilde kullanılmasını teşvik etmesi gerekir (Goodwin, 2018). Ebeveynlerin dijital medya kullanım alışkanlıkları çocukların ekran süresi üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Çocuklar, ebeveynlerinin davranışlarını gözlemleyerek öğrenirler, bu nedenle ebeveynlerin ekran kullanımına dair tutum ve alışkanlıkları, çocukların bu tür teknolojilere nasıl yaklaştığını büyük ölçüde etkileyebilir. Ayrıca, ebeveynlerin teknolojiyi kullanım şekilleri, çocukların dijital dünyaya olan ilgilerini ve bağımlılık geliştirme risklerini de şekillendirebilir. Bu bulgular, ebeveynlerin çocukların davranışları üzerindeki model olma etkisinin ne kadar güçlü olduğunu ortaya koymaktadır. Ebeveynlerin dijital medya kullanım tutumlarını etkileyen faktörler arasında yaş, öğrenim düzeyi, çalışma durumu, sosyoekonomik düzey ve ebeveynlerin bağımlılık eğilimleri yer almaktadır (Park & Park, 2014). Yüksek öğrenim düzeyine sahip anneler, çocuklarının ekran kullanımını sınırlandırma konusunda daha dikkatliken; düşük eğitim seviyesine sahip anneler, bu konuda daha az bilinçli olabilirler (Tokgöz, 1982). Ayrıca, düşük gelirli ailelerde yetişen çocuklar, teknoloji bağımlılığına daha yatkın olabilmektedir (Park & Park, 2014). TÜİK'in araştırmasına göre, 16-74 yaş grubundaki bireylerin internet kullanımı 2022 yılında %85,0 iken, 2023 yılında %87,1'e yükselmiştir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2023). Bu yaş aralığında yer alan ve ebeveyn olma ihtimali yüksek olan bireylerin internet dolayısıyla ekran kullanım yüzdesi, kritik bir öneme sahiptir. Ebeveynler ile çocukların bilgisayar oyunlarını aktif olarak oynaması arasındaki pozitif ilişki, ebeveynlerin çocuklar üzerindeki model olma etkisini de desteklemektedir (Akçay ve Özcebe, 2012). Benzer şekilde, meşgul olduklarında çocuklarına tablet veren ebeveynlerin kendilerinin de tabletle fazla zaman geçirdiği; çocuklarına ödülceza vermek için akıllı telefon kullanan ebeveynlerin de akıllı telefonla fazlaca vakit geçirdiği bulunmuştur (Yıldız, 2020). Çocukların pek çok davranışı ebeveynlerini model alarak öğrendiği göz önünde bulundurulduğunda, ebeveynlerin ekran bağımlılığı eğilimlerinin de çocukların ekran kullanımı üzerinde etkili olduğu açıktır.

Ebeveynlerin benimsedikleri ebeveynlik stilleri, çocukların ekran kullanımını nasıl yönettikleri konusunda önemli ipuçları vermektedir. Ebeveynlerin medya kullanımına ilişkin tutumlarının, çocuklarının ekran süresi ve medya tercihleri üzerinde doğrudan etkili olduğu ortaya konmuştur (Geurts ve ark., 2022). Alanyazın incelendiğinde, çocuklar teknolojik cihazları kullanırken ebeveynlerin benimsedikleri rehberlik veya aracılık stratejilerinin; aktif, sınırlandırıcı/kısıtlayıcı, teknik ve birlikte izleme olarak dört ana başlıkta toplandığı görülmektedir. Aktif aracılık, çocukların ekran kullanımı sırasında ebeveynin yanında bulunmasını ve içerikler hakkında çocukla konuşarak yönlendirmeler yapmasını içerir. Kısıtlayıcı/sınırlandırıcı aracılık, çocuğun ekran süresinin ve izleyebileceği içeriklerin sınırlandırılması ile internet kullanımına dair izin verilen konuların ebeveyn tarafından belirlenmesini kapsar. Teknik aracılık, internet filtreleme araçları ve yazılımları kullanmayı; birlikte izleme ise ebeveyn ve çocukların ortak içerikleri birlikte izlemelerini ifade eder (Livingstone ve ark., 2015). İzin verici ve ihmalkar ebeveynlik stillerini benimseyen ebeveynlerin çocuklarının ekran maruziyeti daha yüksekken (Jago ve ark., 2011), otoriter ve yetkili ebeveynlik stillerini benimseyen ebeveynlerin, aktif ve kısıtlayıcı aracılığı daha çok tercih etmeleri nedeniyle, çocuklarının ekran maruziyeti daha düşük olmaktadır (Padilla-Walker & Coyne, 2011). İhmalkar, izin verici veya tutarsız ebeveyn tutumları, çocukların duygusal ihtiyaçlarının karşılanamaması ve ekran karşısında geçirilen sürenin artmasıyla sanal ortamlara bağımlılık riskini artırır (Yılmaz, 2020; Ayas ve Horzum, 2013). Bu durum, çocukların gerçek hayattaki ilişkilerine uyum sağlamakta zorlanmalarına ve iletişim becerilerinin körelmesine yol açabilir. Buna karşın, demokratik tutum sergileyen ailelerde teknoloji kullanımı konusunda ortak kararlar

alınmakta ve bu çocuklar, otoriter veya ilgisiz ebeveynlerin çocuklarına göre daha az ekran kullanmaktadır (Güngör, 2014).

Sosyoekonomik düzey, öğrenim durumu, ebeveynlerin cinsiyetleri ve çalışma durumu gibi değişkenler, ebeveynlerin tercih ettikleri rehberlik stratejilerini çeşitlendirmektedir. Araştırmalar, öğrenim düzeyi yüksek annelerin çoğunlukla aktif aracılığı benimsediğini, öğrenim düzeyi düşük babaların ise çocukların ekran kullanımı konusunda daha serbest bırakma eğiliminde olduklarını göstermektedir (Budak ve Işıkoğlu, 2023). Ayrıca, çalışan anne-babaların daha çok kısıtlayıcı aracılık stratejilerini tercih ettiklerini ve bunun da çocuğa yalnızca ekran süresinin kısıtlanmasının yeterli olduğu mesajı verdiğini gösteren araştırmalar da mevcuttur (Bilgin-Ülken, 2011). Ancak çocuğun izlediği içeriklerin uygunluğunu değerlendirebilmesi sadece kısıtlayıcı aracılık stratejisiyle mümkün olmamaktadır. İçerik konusunun çoğunlukla ihmal edildiği bir diğer strateji olan birlikte izleme sırasında, çocuklar yaş sınırının gözetilmediği içeriklere maruz kalabilmektedir. Bu durum, yaşlarına uygun olmayan bilgi ve davranışlar edinmelerine yol açabilmektedir. Bu sebeple, gerektiğinde içerik ve süre sınırını da içeren ancak içeriklerin çocukla birlikte değerlendirildiği ve ebeveynin çocuğa eşlik ettiği aktif aracılığın benimsenmesi daha yararlı olacaktır (Rasmussen, 2013; Valkenburg ve ark., 1999).

Ebeveynlerin bazı sorunlarla başa çıkma yöntemi olarak da dijital ekranları kullandıkları görülmektedir. Çocukların ekran izlemeye başlama sebepleri arasında en sık karşılaşılanlar yemek yedirme ve uyku öncesi rahatlatmadır. Ancak, uyku öncesi karanlık bir odada ekran ışığına maruz kalmak, melatonin hormonunun salgılanmasını engelleyerek uyku sorunlarına yol açabilmektedir (Koçyiğit-Gültepe, 2019). Ayrıca, yapılan araştırmalar ekran karşısında yemek yemenin çocukluk çağı obezitesi riskini artırdığını göstermektedir (Akçay, 2017). Diğer başlıca ekran izlemeye başlama sebepleri arasında sinirlenme veya ağlama durumunda yatıştırma, misafir geldiğinde veya misafirliğe gidildiğinde sorun çıkarmayı önleme, yemeğe çıkıldığında masada oyalama ve anne-baba meşgulken çocukları oyalama sayılabilir (Durmuş ve Övür, 2021). Bunun yanı sıra, ebeveynlerin 8 saatten fazla bir işte çalışıyor olmaları da çocuklarını dijital araçlara yönlendirme nedenleri arasında yer almaktadır (Işıkoğlu-Erdoğan, 2019). Hayatın zorlukları içinde çocuk bakımı zorlayıcı olabilir ancak çocukların ekran kullanım sebepleri göz önünde bulundurulduğunda, anne-babaların teknolojik cihazları birer "teknolojik dadı" olarak kullandıkları söylenebilir (Brett, 2006; Özkılıç-Kabul, 2019). Yapılan araştırmalarda, birçok ebeveynin çocukları ekran kullanırken farklı işlerle meşgul oldukları tespit edilmiştir (Kırık, 2014; Zhao ve ark., 2018). 3-60 ay arası çocukların ebeveynlerinin katıldığı nitel bir araştırmaya göre, üç çocuktan biri ebeveyni ev işi yaparken televizyon izlemektedir. Bu araştırmaya katılan dört çocuktan birinde ifade edici dil geriliği gözlemlenmiş, bu da televizyon gibi çocukları yaşantıdan yoksun bırakan, pasif durumda tutan araçların kullanımı konusunda dikkatli olunması gerektiğinin bir işareti olmuştur (Akkuş ve ark., 2015). Ülkemizde yapılan ve 2-6 yaş grubunda çocukları bulunan 102 ebeveynin katıldığı başka bir araştırmada, ebeveynlerin %49'unun ev işleriyle ilgilenirken çocuklarının teknolojik cihaz kullanımına tolerans gösterdiği bulunmuştur. Aynı araştırmada, çocukların yarısından fazlasının konuşma yaşının 2 olarak belirlendiği saptanmıştır (Gündoğdu ve ark., 2016). Sonuç olarak, ebeveynlerin günlük hayat akışında zorlandıkları anlarda dijital araçlardan destek alma ihtiyacı duydukları ancak bu durumun çocukların dil gelişimini olumsuz etkileyen ekran maruziyetine yol açtığı görülmüştür.

Ebeveyn eğitimi ve bilinçlendirmenin önemi

Çocuğun gelişiminde aile, öğretmen ve arkadaşlar gibi yakın çevrelerin rolü büyüktür. Bu bağlamda, Bronfenbrenner tarafından öne sürülen Sosyal Ekolojik Kuram, çocuğun çevresel etkileşimlerini anlamada önemli bir çerçeve sunar. Sosyal Ekolojik Kuram'a göre iç içe geçmiş beş sistemden ilki olan mikrosistem aile, öğretmen, arkadaşlar gibi çocuğun yakın çevresinden oluşur. Çocuğun davranışlarını bu sistemler arasındaki bağlar şekillendirir (Akgül, 2020). Dolayısıyla dil gelişiminin büyük ölçüde 5 yaşına kadar tamamlandığı göz önünde bulundurulduğunda, bu dönemde ebeveynlerin çocuklarıyla etkileşim içinde olmaları ve çocuğun çıkardığı sesler ya da kelimeleri destekleyici tepkiler vermeleri, dil edinimi açısından büyük önem taşımaktadır. Ekran kullanımında da ebeveynlerin çocuklarıyla birlikte izlenen içeriğe yönelik etkileşimde bulunmaları, çocukların dil gelişimi ve bilişsel becerilerinin gelişimine katkı sunacaktır (Goodwin, 2018).

Araştırmalar, çocukların ekrandaki içerikleri pasif bir şekilde izlemesi yerine, ebeveynlerin onlara rehberlik ederek sorular sorması, içerik hakkında yorum yapması ve anlamı genişletici tartışmalara girmesi durumunda dil gelişiminin daha fazla desteklendiğini göstermektedir (Vygotsky, 1978; Plowman ve ark., 2010). 60-72 aylık çocuklar ve 36 ebeveynle yapılan deneysel bir çalışmada hikaye okuma, hikaye oluşturma, hikaye resimleme gibi etkinlikleri içeren Dil Gelişimini Destekleyici Ebeveyn Programı geliştirilmiş ve ebeveynlerin uygulamaları istenmiştir. 10 hafta süren, çocuk-ebeveyn etkileşimini sağlamaya yönelik programın sonucunda çocukların dil gelişimi testlerinden aldıkları puanların arttığı gözlenmiştir (Muslugüme, 2016). Dolayısıyla sanal uygulamalar ve ekran kullanımının yoğun olduğu etkinlikler yerine, ebeveynlerin çocuklarıyla iletişim temelli etkileşimde (etkileşimli kitap okuma, hikayeler hakkında soru sorma, resimler hakkında yorum yapma vb.) bulunması çocukların dil gelişimine katkı sunacaktır (Bus ve ark., 1995; Mol ve ark., 2008). Bu tür etkileşimli süreçler, çocukların sadece ekranlardan aldıkları bilgiyi değil, aynı zamanda sosyal etkileşim becerilerini de geliştirmelerine olanak tanır (Takeuchi & Stevens, 2011).

Ebeveyn bilinçlendirilmesinde önemli olan bir diğer husus ise dijital ebeveynlik rolleridir. Dijital ebeveynlik; dijital okuryazarlık, farkında olma, kontrol, etik ve yenilikçilik alt başlıklarıyla tanımlanan bir kavramdır (Livingstone & Blum-Ross, 2019). Ebeveyn tutumları ve temel teknoloji bilgisi, çocukların dijital medya kullanımına ilişkin fayda ve risklerin algılanmasında önemli bir rol oynamaktadır (Dankiewicz ve Kotowicz, 2024). Ebeveynler, genellikle dijital medyaya karşı olumlu bir yaklaşım benimsemekte ve çocuklarının medya kullanımını yönlendirmek için çeşitli müdahale stratejileri uygulamaktadır. Bununla birlikte, dijital ebeveynlik öz yeterliliği ile dijital ebeveynlik tutumları arasında orta düzeyde bir ilişki bulunmuş olup, ebeveynlik yeterliliği, ekran karşısında geçirilen süre ve dijital ebeveynlik tutumu gibi değişkenler, dijital ebeveynlik öz yeterliliğinin önemli yordayıcıları olarak öne çıkmaktadır (Fidan ve Olur, 2023). Kırık (2014) tarafından 0-6 yaş grubunda çocuğu olan 50 ebeveynle yapılan bir araştırmada, "Çocuğunuzu internetin zararlı etkilerinden nasıl koruyorsunuz?" sorusu yöneltilmiş ve katılımcıların 16'sının herhangi bir önlem almadığı tespit edilmiştir. Bu veri, ebeveynlerin dijital ebeveynlik konusundaki bilgi ve becerilerinin artırılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Araştırmalara göre, birçok ebeveynin bu konularda bilgi edinmeye istekli olduğu görülmektedir. Örneğin, 91 okul öncesi öğrencisi ve ebeveyniyle yapılan "Ebeveyn Rehberliğinde Ekran Kullanımı" programında, programa katılan ebeveynlerin çocuklarının ekran kullanım süresini azalttıkları ve daha etkili içerikler için teknolojik cihazları tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, bu programın

uygulanmasından sonra yapılan değerlendirmede, ebeveyn tutumları arasında demokratik, otoriter ve koruyucu yaklaşımlarda anlamlı bir değişiklik gözlemlenmezken, izin verici tutumlarda azalma kaydedilmiştir. Dolayısıyla çocukların ekran maruziyet süresi azalmış, dil becerilerinin olumsuz etkilenme riski düşmüş ve eğitici içerik izleme eğilimleri artmıştır (Karahan, 2021). Bu bulgular, ekran maruziyeti konusunda bilinçlendirme programlarının geliştirilip uygulanmasının, ebeveynleri bu maruziyetin olası gelişimsel geriliklere yol açabileceği konusunda bilgilendirerek, gelecek nesillerin korunmasına önemli katkılar sağlayabileceğini göstermektedir.

Özetle, çocukların dil gelişimi ve genel bilişsel gelişimi üzerinde ebeveynlerin rolü kritik öneme sahiptir. Özellikle erken çocukluk döneminde, ebeveynlerin çocuklarıyla etkileşim kurması, onların dil ve iletişim becerilerini destekleyici bir ortam sunması büyük bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Dijital dünyada çocukların karşılaştığı riskler göz önüne alındığında, dijital ebeveynlik bilincinin artırılması ve ebeveynlerin bu konuda eğitilmesi kaçınılmazdır. Ebeveynlere yönelik bilinçlendirme programları, sadece çocukların ekran maruziyetini azaltmakla kalmayıp aynı zamanda çocukların daha sağlıklı ve dengeli bir gelişim süreci geçirmelerine de yardımcı olacaktır. Ebeveynlerin dijital okuryazarlık becerilerini geliştirmeleri hem çocuklarının güvenliğini sağlamak hem de onların dil gelişimine katkıda bulunmak için hayati bir rol oynar. Bu doğrultuda, dijital ebeveynlik ve bilinçlendirme programlarının yaygınlaştırılması, gelecekteki nesillerin daha sağlıklı bir gelişim süreci geçirmelerine olanak tanıyacak önemli adımlar arasında yer almalıdır.

Ebeveynler için öneriler

1. Ebeveynler, kendi ekran kullanım alışkanlıklarıyla çocuklarına iyi bir örnek olmalıdır. Çocuklar genellikle ebeveynlerinin davranışlarını model alırlar, bu nedenle ebeveynlerin ekran karşısında geçirdikleri süreye dikkat etmeleri önemlidir.
2. 0-2 yaş arasındaki çocuklar için ekran süresinden mümkün olduğunca kaçının. Bu yaş grubundaki çocukların dijital cihazlara maruz kalmaması gerektiği belirtilmektedir. 2-5 yaş arasındaki çocuklar için günlük ekran süresi en fazla 1 saat olmalıdır.
3. Ekran kullanım süresi çocuğa bırakılmamalı ayrıca izlenen içerikler ebeveynler tarafından denetlenmelidir. Çocuklara uygun içerikler arasından istediği içeriği seçme şansının verilmesi hem çocuk için hem ebeveynler için bu sınır koyma sürecini sağlıklı hale getirecektir.
4. Ekran kullanım zamanları ve süreleri hakkında net sınırlar koyulmalı, bu sınırların çocuk için neden gerekli olduğu açıklanarak çocukla anlaşma sağlanmalıdır.
5. Çocukların erişimi olan cihazlara yerleştirilebilecek kontrol yazılımları sayesinde, hangi içeriklere erişebilecekleri ve ne kadar süre ekran başında kalabilecekleri düzenlenebilir. Bu uygulamalar, ebeveynlerin çocukların sağlıklı ve eğitici içeriklere ulaşmasını sağlamasına yardımcı olur.
6. Çocuklarla karşılıklı ilişki kurulabilecek işitsel-görsel uyaranlara (dikkat ve hafıza oyunları, renkli ve sesli eşleştirme oyunları, interaktif hikaye kitapları vb.) ağırlık verilmesi ve dijital olmayan oyunların çocukların bilişsel gelişime katkısı önemlidir.
7. Ekran başında geçirilen süreyi eğitici içeriklerle ve ebeveyn-çocuk etkileşimiyle destekleyin. Eğitici bir videodaki içerik hakkında konuşmak, sorular sormak ve düşüncelerini sağlamak gereklidir.

8. Ekran başında geçirilen süreyi azaltmak için çocuklara alternatif aktiviteler sunun. Oyunlar, sanat projeleri, müzik etkinlikleri, spor aktiviteleri ve doğa gezileri çocukların fiziksel ve zihinsel gelişimlerini destekleyen alternatiflerdir.
9. İzlenen içeriklerin çocuklarla kritik ederek ve çocuklara sorular sorarak izlenmesi dil gelişimine katkı sağladığı gibi ebeveyn-çocuk paylaşımını da arttırmaktadır. Aynı zamanda ebeveynlerin çocuklarının izleyeceği programları seçiminde yaş ve gelişimlerine uygun içerikler olmasına dikkat edilmelidir.
10. Teknolojik cihazlar eğlence aracı olarak değil, öğrenme ve gelişim aracı olarak kullanılmalıdır. Örneğin, çocuklar için dijital kitaplar, eğitici uygulamalar ve dil gelişimini destekleyen aktiviteler teknoloji kullanımı sırasında tercih edilmelidir.
11. Çocukların ekran kullanımı uykuya gitmeden en az 1 saat önce veya yemek saatlerinde sonlandırılmalıdır. Uyku öncesinde hazırlık amacıyla kitap okuma, hafif müzik dinleme veya rahatlatıcı bir banyo gibi daha sakin ve rahatlatıcı aktiviteler yapılabilir.
12. Çocuklarla, ekran süresinin nasıl bir alışkanlığa dönüşebileceği ve bunun olası zararları hakkında sohbetler yapılabilir. Çocukların ekran karşısında zaman geçirme alışkanlıkları konusunda kendilerini nasıl kontrol edebilecekleri üzerine konuşmalar teşvik edilebilir.
13. Aile içinde belirli zaman dilimlerinde (örneğin yaz tatili, bayram haftası) teknolojik cihazlar tamamen kapatılabilir ve bu süreçte ekran yerine çocuğun gelişimi ve ilgisine yönelik faaliyetler yapılabilir.
14. Ekran kullanımını evin belirli alanlarıyla sınırlanabilir. Örneğin, mutfak, yatak odası ve çocuk odası gibi yerlerde ekran kullanılması yerine bu alanlar sadece yüz yüze etkileşim veya fiziksel oyun için ayrılmalıdır.

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2024), 15 (3), 2427-2442.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2024), 15 (3), 2427-2442.
Derleme Makale / Review Paper

Kaynakça

- Akçay, D. ve Özcebe, H. (2012). Okul öncesi eğitim alan çocukların ve ailelerinin bilgisayar oyunu oynama alışkanlıklarının değerlendirilmesi. *Çocuk Dergisi*, 12(2), 66-71. doi:10.5222/j.child.2012.066
- Akçay, D. (2017). Çocuk ve adölesanların elektronik medya kullanımının obezite ve uyku sorunlarına etkisi. *Güncel Pediatri*, 15(2), 73-84.
- Akgül, G. (2020). Siber zorbalığın nedenleri üzerine kuramsal açıklamalar. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 1(2), 149-167.
- Akkuş, S. Y., Yılmaz, Y., Şahinöz, A. ve Sucaklı, İ. A. (2015, Mayıs, 11-13). 3-60 ay arası çocukların televizyon izleme alışkanlıklarının incelenmesi [Sözlü sunum]. Uluslararası Katılımlı 3. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi, Ankara, Türkiye.
- Altun, D. (2019). 60-71 aylık okul öncesi dönemdeki çocukların alıcı ve ifade edici dil kelime bilgisinin teknoloji kullanımı ve ailesel faktörlere göre incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8(2), 1158-1182.
- American Pediatric Academy (2016). Media and young minds. *Pediatrics*, 138(5). <https://doi.org/10.1542/peds.2016-2591>
- Aral, N. ve Doğan-Keskin, A. (2018). Examining 0-6 year olds' use of technological devices from parents' points of view. *Addicta: The Turkish Journal on Addiction*, 5, 177-208. <http://dx.doi.org/10.15805/addicta.2018.5.2.0054>
- Aslan, M.S., Erkaya, E. ve Oğuz, Ö. (2022). Teknolojik alet-haz-internet kullanımının 0-3 yaş aralığındaki çocukların dil gelişimlerine etkisi. *Fenerbahçe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 434-454. <https://doi.org/10.56061/fbujohs.1098866>
- Ayas, T. ve Horzum, M. (2013). Depresyon, yalnızlık, benlik Saygısı ve internet bağımlılığı arasındaki ilişki. *Eğitim*, 133(3), 283-290.
- Barr, R., Lauricella, A., Zack, E. & Calvert, S. L. (2010). Infant and early childhood exposure to adult-directed and child-directed television programming: relations with cognitive skills at age four. *Merrill-Palmer Quarterly*, 56(1), 21-48.
- Bilgin-Ülken, F. (2011). Televizyon izlemede anne-baba aracılığı ile çocukların saldırgan davranışları arasındaki ilişki. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 195-216.
- Budak, K. S. ve Işıkoğlu, N. (2023). Erken çocuklukta dijital oyun bağımlılık eğilimi: çocuk ve ebeveyn özelliklerinin etkileri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (66), 1-25. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.1081497>
- Bus, A. G., van Ijzendoorn, M. H. & Pellegrini, A. D. (1995). Joint book reading makes for success in learning to read: A meta-analysis on intergenerational transmission of literacy. *Review of Educational Research*, 65(1), 1-21. <https://doi.org/10.2307/1170476>
- Central Hospital (2023, 1 Şubat). Çocuklarda İnternet Kullanımına Dikkat. <http://centralhospital.com/Haberler/cocuklarda-internet-kullanimina-dikkat/> adresinden 06.06.23 tarihinde alınmıştır.
- Cho, K. S. ve Lee, J. M. (2017). Influence of smartphone addiction proneness of young children on problematic behaviors and emotional intelligence: Mediating self-assessment effects of parents using smartphones. *Computers in Human Behavior*, 66, 303-311. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.09.063>
- Dankiewicz, M., & Kotowicz, A. (2024). The relationship between parental attitudes and the assessment of the benefits and risks of screen devices use among children in early primary school years. *Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio*, 58(2), 18-26. <https://doi.org/10.34766/fetr.v58i2.1278>
- Dennison B. A., Erb, T. A. & Jenkins, P. L. (2002). Television viewing and television in bedroom associated with overweight risk among low-income preschool children. *Pediatrics*, 109(6), 1028-1035. <https://doi.org/10.1542/peds.109.6.1028>
- Duch, H., Fisher, E. M., Ensari, I. & Harrington, A. (2013). Screen time use in children under 3 years old: a systematic review of correlates. *International journal of behavioral nutrition and physical activity*, 10, 1-10.

Eren Tutar, P. ve Karacul, F. E. (2024). Erken çocuklukta ekran maruziyetinin dil gelişimine yansımaları üzerine bir derleme. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15 (3), 2427-2442.
DOI. 10.51460/baedb.1458759

- Durmuş, K. ve Övür, A. (2021). Medya Etkileri Bağlamında Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Yeni Medya Kullanımının Analizi. *Yeni Medya Elektronik Dergisi, 5(2), 136-155.* DOI NO: 10.17932/IAU.EJNM.25480200.2021/ejnm_v5i2003
- Ertürk, Y. D. (2013). Çocukluk çağı gelişim dönemlerine göre medya kullanımı. Şirin, M. R. (Ed.), *Çocuk hakları ve Medya El Kitabı* içinde (s. 49-85). Çocuk Vakfı Yayınları.
- Fidan, N.K., & Olur, B. (2023). Examining the relationship between parents' digital parenting self-efficacy and digital parenting attitudes. *Education and Information Technologies, 28, 15189-15204* <https://doi.org/10.1007/s10639-023-11841-2>
- Geurts, S. M., Koning, I. M., Vossen, H. & Van den Eijnden, R. J. J. M. (2022). A Qualitative Study on Children's Digital Media Use and Parents' Self-interest. *Journal of child and family studies, 31(7), 2015-2026.* <https://doi.org/10.1007/s10826-021-02074-3>
- Goodwin, K. (2018). *Dijital dünyada çocuk büyütme* (T. Er, Çev.). Aganta Kitap.
- Gündoğdu, Z., Seytepe, Ö., Pelit, B. M., Doğru, H., Güner, B., Arıkız, E., Akçomak, Z., Kale, E. B., Moran, İ., Aydoğdu, G. ve Kaya, E. (2016). Okul öncesi çocuklarda medya kullanımı. *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 2(2), 6-10.*
- Güngör, M. (2014). Okul öncesi dönem çocuklarının televizyon izleme alışkanlıkları ve anne baba tutumları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(28), 199-216.*
- Hutton, J. S., Dudley, J., Horowitz-Kraus, T., DeWitt, T. & Holland, S. K. (2020). Associations Between Screen-Based Media Use and Brain White Matter Integrity in Preschool-Aged Children. *JAMA pediatrics, 174(1), e193869.* <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2019.3869>
- Işıkoğlu-Erdoğan, N. (2019). Dijital oyun popüler mi? Ebeveynlerin çocukları için oyun tercihlerinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 46, 1-17.* doi: 10.9779/pauefd.446654
- Jago, R., Davison, K. K., Thompson, J. L., Page, A. S., Brockman, R. & Fox, K. R. (2011). Parental sedentary restriction, maternal parenting style, and television viewing among 10-to 11-year-olds. *Pediatrics, 128(3), e572-e578.*
- Johnson, G. (2006). İnternet Kullanımı ve Bilişsel Gelişim: Teorik Bir Çerçeve. *E-Öğrenim ve Dijital Medya, 3(4), 565-573.* <https://doi.org/10.2304/elea.2006.3.4.565>
- Kanter, A. (2020). Dijital bağımlılığın okul öncesi dönemdeki çocuklarda problem davranışlara etkisi. *Researcher: Social Science Studies, 8(2), 207-221.* DOI:10.29228/rsstudies.43864
- Karahan, B. (2021). *Ebeveyn rehberliğinde ekran kullanımının okul öncesi çocuklarına etkisi.* [Yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi]. <https://hdl.handle.net/11499/38588>
- Karani, N.F., Sher, J. & Mophosho, M. (2022). The influence of screen time on children's language development: A scoping review. *The South African Journal of Communication Disorders, 69.*
- Keskindemirci, G. ve Gökçay, G. (2020). Dil gelişimi gecikmiş olan çocuklarda ekran maruziyeti: ön çalışma sonuçları. *İstanbul Tıp Fakültesi Dergisi, 83(1), 30-4.* doi: 10.26650/IUITFD.2019.0020
- Kırık, A. M. (2014). Aile ve çocuk ilişkisinde internetin yeri: nitel bir araştırma. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 3(1), 2146-9199.*
- Kızıldaş, E. ve Ertör, E. (2018). Okul öncesi eğitim alan çocukların akıllı telefon kullanımı ile ilgili aile görüşlerinin incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi, 4(2), 1-18.*
- Koçyiğit-Gültepe, K. (2019). *1-3 yaş arası çocuklarda mavi ışığa maruziyet ve uyku düzeyleri* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Li, X. & Atkins, M., S. (2004). Early childhood computer experience and cognitive and motor development. *Pediatrics, 113(6), 1715-1722.* <https://doi.org/10.1542/peds.113.6.1715>
- Livingstone, S., Mascheroni, G., Dreier, M., Chaudron, S. & Lagae, K. (2015). How parents of young children manage digital devices at home: The role of income, education and parental style. *EU Kids Online.*
- Livingstone, S. & Blum-Ross, A. (2019). *Parenting for a digital future: How hopes and fears about technology shape children's lives.* Oxford University Press.

Madigan, S., Browne, D., Racine, N., Mori, C. & Tough, S. (2019). Association Between Screen Time and Children's Performance on a Developmental Screening Test. *JAMA pediatrics*, 173(3), 244–250. <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2018.5056>

Massaroni, V., Delle Donne, V., Marra, C., Arcangeli, V. & Chieffo, D.P. (2023). The Relationship between Language and Technology: How Screen Time Affects Language Development in Early Life—A Systematic Review. *Brain Sciences*, 14.

Mol, S. E., Bus, A. G., de Jong, M. T. & Smeets, D. J. H. (2008). Added Value of Dialogic Parent–Child Book Readings: A Meta-Analysis. *Early Education and Development*, 19(1), 7–26. <https://doi.org/10.1080/10409280701838603>.

Musulğüme, E. (2016). *Dil gelişimini destekleyici ebeveyn eğitim programının sosyoekonomik düzeyi düşük ailelerin çocuklarının dil gelişimine etkisi* [Yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi].

Neumann, M. M. (2016). Young children's use of touch screen tablets for writing and reading at home: relationships with emergent literacy. *Computers & Education*, 97, 61-68. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2016.02.013>

Özkılıç- Kabul, N. D. (2019). *Üç yaş çocuklarda teknolojik alet/cihaz kullanımının sosyal beceri, oyun becerisi ve dil gelişimi üzerindeki etkilerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Maltepe Üniversitesi.

Padilla-Walker, L. M., & Coyne, S. M. (2011). "Turn that thing off!" parent and adolescent predictors of proactive media monitoring. *Journal of adolescence*, 34(4), 705-715.

Park, C. & Park, Y. R. (2014). The conceptual model on smart phone addiction among early childhood. *International Journal of Social Science and Humanity*, 4(2), 147-150.

Plowman, L., Stephen, C. & McPake, J. (2010). *Growing up with technology: Young children learning in a digital world*. London: Routledge.

Rasmussen, E. (2013). Theoretical underpinnings of reducing the media's negative effect on children: person-centered, negatively-valenced evaluative mediation within a persuasion framework. *Annals of the International Communication Association*, 37(1), 379–406. <https://doi.org/10.1080/23808985.2013.11679156>.

Sapsağlam, Ö. (2018). Okul öncesi dönem çocuklarının değişen oyun tercihleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 1122-1135.

Takeuchi, L. & Stevens, R. (2011). *The new coviewing: Designing for learning through joint media engagement*. New York: The Joan Ganz Cooney Center at Sesame Workshop.

Tokgöz, O. (1982). *Televizyon reklamlarının anne-çocuk ikilisine etkileri (Eskişehir ve Yozgat'ta yapılan alan araştırmaları)*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Tomopoulos, S., Dreyer, B. P., Berkule, S., Fierman, A. H., Brockmeyer, C. & Mendelsohn, A. L. (2010). Infant media exposure and toddler development. *Arch Pediatr Adolesc Med.*, 164(12), 1105–1111. doi: 10.1001/archpediatrics.2010.235

Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı. (2018). *Dijital Oyun Bağımlılığı Çalıştayı Sonuç Raporu* (Sayı 39937). <https://sggm.saglik.gov.tr/Eklenti/39937/0/dijitaloyunbagimlilikipdf.pdf> adresinden 29.04.2023 tarihinde alınmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). *2023 yılı hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması* (Sayı 49407). [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407) adresinden 03.09.2023 tarihinde alınmıştır.

Valkenburg, P. M., Krcmar, M., Peeters, A. L. & Marseille, N. M. (1999). Developing a scale to assess three styles of television mediation: "Instructive mediation," "restrictive mediation," and "social coviewing." *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 43(1), 52–66. <https://doi.org/10.1080/08838159909364474>.

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: Development of Higher Psychological Processes* (M. Cole, V. Jolm-Steiner, S. Scribner, & E. Souberman, Eds.). Harvard University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctvif9vz4>

Yengil, E., Döner-Güner, P. ve Topakkaya, Ö. K. (2019). Okul öncesi çocuklarda ve ebeveynlerinde teknolojik cihaz kullanımı. *MKÜ Tıp Dergisi*, 10(36), 14-19.

Yıldız, H. (2020). *Edirne il merkezindeki anaokullarına kayıtlı çocukların teknolojik alet/cihaz ve internet kullanımı ve ebeveynlerin bu konudaki tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi* [Uzmanlık Tezi]. Trakya Üniversitesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı.

Eren Tutar, P. ve Karacul, F. E. (2024). Erken çocuklukta ekran maruziyetinin dil gelişimine yansımaları üzerine bir derleme. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15 (3), 2427-2442.

DOI. 10.51460/baebd.1458759

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2024), 15 (3), 2427-2442.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2024), 15 (3), 2427-2442.
Derleme Makale / Review Paper

Yıldız, H., Öztora, S. ve Dağdeviren, H.N. (2022). Anaokulu çocuklarının teknolojik aletcihaz kullanımı, ebeveynlerinin tutum ve davranışları. *Türk Aile Hekimleri Dergisi*, 26(3), 108-115.

Yılmaz, A. (2000). *Eşler Arasındaki Uyum ve Çocuğun Algıladığı Anne-Baba Tutumu ile Çocukların, Ergenlerin, Gençlerin Akademik Başarıları ve Benlik Algıları Arasındaki İlişkiler* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

Zhao, J., Zhang, Y., Jiang, F., Ip, P., Ho, F. K. W., Zhang, Y. & Huang, H. (2018). Excessive screen time and psychosocial well-being: the mediating role of body mass index, sleep duration, and parent-child interaction. *The Journal of Pediatrics*, 202, 157-162. <https://doi.org/10.1016/j.jpeds.2018.06.029>